

Eerlijke Handel in Vrouwenhanden? Een constant aandachtspunt

Isabel Vertriest

Producers and research Oxfam-Wereldwinkels vzw

www.oww.be

Globalisering heeft een verwoestend effect op de armen van deze wereld en in het bijzonder op vrouwen. Oneerlijke handelsvoorwaarden onder de WTO hebben de uitbouw van landbouw en economie in heel wat landen ontwricht, resulterend in steeds wijder verspreide armoede in het Zuiden. In een poging de situatie recht te trekken hebben heel wat overheden grote bezuinigingen doorgevoerd in de uitbouw van basisvoorzieningen zoals drinkwater, gezondheidszorg, onderwijs en transport.

Vooraf vrouwen betalen hiervoor de tol. Traditioneel hebben vrouwen meervoudige taken. Binnen het gezin hebben ze een inkomensrol en een zorgrol te vervullen. De zorgarbeid beperkt zich meestal niet tot de familie. Binnen de leefgemeenschap zijn het vaak de vrouwen die het sociaal netwerk onderhouden. Ze zorgen voor de samenhang en het welzijn van de groep.

Wanneer de overheid de nodige voorzieningen niet kan organiseren, moeten vrouwen en meisjes instaan voor watervoorziening, de zorg van zieken, kinderen en ouderen. Wanneer de kosten voor onderwijs te hoog worden, worden vooral meisjes van school gehaald. Wanneer moeders van huis zijn om in het familie-inkomen te voorzien, moeten de meisjes immers de zorgtaken overnemen.

De meeste van deze vrouwen hebben geen wettelijke of traditionele rechten op land of andere bezittingen, waardoor zij ook niet in aanmerking komen voor leningen of kredieten. Zij kunnen een gewelddadige partner niet verlaten omdat zij economisch en sociaal van hem afhankelijk zijn. Door het gebrek aan scholing missen zij de informatie, vaardigheden en kennis om in een beter arbeidscircuit terecht te komen. Een vicieuze cirkel: dit legt immers op zijn beurt een hypotheek op de toekomst van hun dochters.

De huidige principes van vrije handel hebben nefaste gevolgen voor de mogelijkheden van vrouwen om zich te ontwikkelen tot zelfstandige individuen in de samenleving. Door de complexe en verborgen aard van de veroorzaakte druk op genderrollen en relaties, komt ook de mogelijkheid om gelijkwaardige relaties met familieleden en leden van de gemeenschap op te bouwen in gevaar.

Economische crisissen in het bijzonder, hebben een onmiddellijke en concrete gevolgen voor vrouwen uit middel tot lage inkomens: verhoging van de huishoudelijke lasten, minder arbeidsmogelijkheden, minder toegang tot land en bezittingen, minder voedsel, verminderde gezondheid, minder onderwijskansen, sociale vervreemding en vaak ook vervreemde familierelaties. Deze rechtstreekse gevolgen hebben lange termijn gevolgen voor de capaciteiten van vrouwen in de toekomst.

Strijden voor een rechtvaardige wereldhandel, betekent dus ook voor een stuk strijden tegen genderongelijkheden. RoSa vroeg Isabel Vertriest van Oxfam-wereldwinkels België op welke manier gender een rol speelt in hun werking en wat zij hiermee hopen te bereiken:

Oxfam Wereldwinkels heeft zichzelf de volgende missie gegeven:

“Oxfam Wereldwinkels is een democratische vrijwilligersbeweging die door haar strijd voor een rechtvaardige wereldhandel opkomt voor ieders recht op een menswaardig leven.”

Deze algemene missie wordt via concrete, strategische doelstellingen dagdagelijks uitgewerkt. Twee van de zeven zijn strategische doelstellingen zijn in het kader van de genderinvalshoek relevant:

1. Door nationaal en internationaal samen te werken met producenten en gelijkgestemde organisaties wil Oxfam-Wereldwinkels een brede beweging uitbouwen die ijvert voor een andere, duurzame wereld
2. Door eerlijke handel te drijven, wil Oxfam Wereldwinkels de organisatie en marktpositie van handelspartners versterken. Die handelspartners zijn producenten voornamelijk uit het zuiden, die beantwoorden aan de criteria van Oxfam Wereldwinkels.

Internationaal wordt Eerlijke handel als volgt gedefinieerd:

"Fair Trade is een handelspartnership, gebaseerd op dialoog, transparantie en respect en zoekt een grotere rechtvaardigheid in de internationale handel. Fair Trade draagt bij tot duurzame ontwikkeling door betere handelsvoorwaarden te bieden aan en de rechten te garanderen van gemarginaliseerde producenten en werknemers, vooral in het Zuiden. Fair Trade organisaties (gesteund door de consumenten) engageren zich actief in het ondersteunen van de producenten, in bewustmaking en in het voeren van campagnes voor veranderingen in de regels en praktijken van de conventionele internationale handel.

(IFAT-conferentie in Arusha, Tanzania, definitieve versie december 2001, vertaling uit Engels)¹

Uit deze definitie blijkt duidelijk dat Fair Trade zicht richt tot achtergestelde groepen. Vrouwen zijn daar nog al te dikwijls bij maar expliciet worden ze niet vermeld. Bij Oxfam Wereldwinkels wordt het genderspect explicieter opgenomen in de doelstellingen.

Wat willen wij bereiken met Eerlijke Handel?

1. De verbetering van de bestaansmiddelen en van het welzijn van producenten door de markttoegang te verhogen, de producentenorganisaties te versterken, een betere prijs te betalen en continuïteit te voorzien in de handelsrelaties.
- 2. Het promoten van ontwikkelingskansen voor achtergestelde producenten, vooral vrouwen en inheemse volkeren en het beschermen van kinderen tegen uitbuiting in het productieproces.**
3. De consumenten bewustmaken van de negatieve effecten van de internationale handel op de producenten, zodat zij (de consumenten) hun koopkracht op een positieve manier zouden aanwenden.
4. Een voorbeeld van handelspartnership geven d.m.v. dialoog, transparantie en respect.
5. Campagne voeren voor veranderingen in de regels en praktijken van de conventionele internationale handel.
6. De mensenrechten beschermen door sociale rechtvaardigheid te promoten en opkomen voor milieuvriendelijke praktijken en economische zekerheid.

Als Oxfam-Wereldwinkels hechten we veel belang aan de maatschappelijke betekenis van de partner. Dit plaatsen van de producentenorganisatie binnen de juiste context kenmerkt de zienswijze van Oxfam-Wereldwinkels

¹ Fair Trade is a trading partnership, based on dialogue, transparency and respect, that seeks greater equity in international trade. It contributes to sustainable development by offering better trading conditions to, and securing the rights of marginalized producers and workers,- especially in the South. Fair Trade organisations (backed by consumers) are engaged actively in supporting producers, awareness raising and in campaigning for changes in the rules and practice of conventional international trade.

Criteria

De doelstellingen van Oxfam wereldwinkels vertalen zich in de keuze van de aankoop van producten van producentengroepen. Tegelijkertijd onderzoeken we de invloed van de handel op achtergestelde groepen.

Producentenorganisaties moeten voldoen aan of werken aan een aantal criteria. Voor het genderaspect bij eerlijk handel zijn volgende criteria van belang:

De maatschappelijke betekenis van de partner is een belangrijk aandachtspunt. Een goed initiatief versterkt de sociale, politieke, economische of culturele weerbaarheid van de producenten. Dit houdt in dat er aanzetten zijn tot ontvoogding en structurele verbeteringen.

We zijn er ons wel van bewust dat slechts in een beperkt aantal gevallen producentenorganisaties meer kunnen doen dan trachten leefbaar te zijn en hun bescheiden plaats in het marktsysteem op te bouwen of te verdedigen. Vooral partners in de kunstnijverheid hebben het vaak moeilijk om te overleven. Hier kan eerlijke handel een rol spelen in de economische zelfstandigheid en onafhankelijkheid van vrouwen.

Een minimumvereiste bij onze partnercriteria is het zoeken naar oplossingen voor gebrekkige structuren op vlak van (tussen)handel, kredietverlening, transport, landbouwvoorlichting. Indien nodig en mogelijk, streeft de organisatie naar een integrale aanpak, waarbij er ook aandacht is voor vorming, onderwijs, alfabetisering, gezondheidszorg, huisvesting of sociale organisatieversterking.

Om te garanderen dat de organisatie een instrument is voor sociale en economische ontwikkeling van de leden en in het bijzonder dat de voordelen van Fair Trade bijdragen tot het welzijn van de leden, is het noodzakelijk dat de organisatie een **democratische structuur** heeft, zodat de leden mee kunnen beslissen over het beleid. Participatie van de leden is dan ook een belangrijke parameter.

Tevens moet de organisatie beschikken over een transparante administratie zodat de leden en haar afgevaardigden een effectieve controle over het beleid kunnen uitoefenen. De leden hebben via de geijkte kanalen hun zeg over de besteding van de eventuele winst, investeringsplannen en productieproces.

De structuur die de organisatie geeft aan de democratische participatie kan verschillend zijn naargelang van de lokale (culturele, maatschappelijke, historische, ...) context.

Eén van de problemen die we bij Fair Trade producenten van voedingsproducten vinden is het recht op beschikken van grond voor vrouwen en het erfenisrecht voor vrouwen. Zo kan de Kameroenese weduwe in een aantal streken de grond van haar overleden man enkel erven als ze alleenstaande blijft. Ondanks deze handicaps drukken we er met Oxfam Wereldwinkels op in het beheer van de coöperatievrouwen op te nemen.

Ook hier spreken we over minimumvereisten in onze partnercriteria.

Er bestaat een Algemene Vergadering (of gelijkaardig) met stemrecht voor de leden, als hoogste beslissingsorgaan en er is tevens een democratisch gekozen Raad van Bestuur (of gelijkaardig). Deze Raad van Bestuur legt verantwoording af aan de Algemene Vergadering. De organisatie heeft minstens éénmaal per jaar een Algemene Vergadering. Het jaarverslag en rekeningen worden voorgelegd aan en goedgekeurd door de Algemene Vergadering.

Daarnaast formuleren we procesvereisten: zo vragen we dat de organisatie jaarlijks een transparant zaken- en financieel plan zou opmaken. Strategische planning op langere termijn wordt aangemoedigd en moet worden goedgekeurd door de A.V. De participatie van de leden in de administratie en interne controle wordt gestimuleerd door training en opleiding.

De organisatie beschikt over of verbetert de interne controlemechanismen door de leden, zoals b.v. een waakzaamheidscomité of een externe audit. Steeds meer worden de bedrijfsplannen en bedrijfspolitiek besproken in de ledenvergadering, om de

betrokkenheid van de leden te verhogen. Zij worden actief aangezet om op ledenvergaderingen aanwezig te zijn. De informatiestroom van de beheerders naar de leden wordt steeds beter. Zo verhoogt het engagement van de leden t.o.v. de organisatie.

Gendergevoeligheid

In de meeste van de producentenorganisaties zijn vooral de mannen actief aanwezig op overlegmomenten en in de omkadering. Vrouwen zijn dat opvallend minder. Zij zijn eerder actief op de achtergrond (in de uitvoerende jobs) en participeren minder in het financiële en organisatorisch beleid. Vanuit deze vaststelling heeft Oxfam-wereldwinkels het genderaspect expliciet in de criteria opgenomen (dit is spijtig genoeg niet voor alle Europese fair trade organisaties een aandachtspunt).

Oxfam Wereldwinkels heeft het aldus in criteria gegoten:

Minimumvereisten:

Het is een pluspunt dat **mannen en vrouwen gelijke kansen** krijgen of als er initiatieven genomen worden om de **achtergestelde positie van de vrouwen ongedaan te maken.**

Procesvereisten:

De organisatie doet inspanningen voor de verbetering van de materiële welvaart van de vrouwen (voedselzekerheid, gezondheidstoestand, huisvesting)

De organisatie biedt kansen voor ontplooiing van vrouwen (onderwijs, etc)

De organisatie doet inspanningen tot verhoging van de participatie van de vrouwen in het beleid.

Hoe wordt daarmee gewerkt?

Gezien de vele verschillende situaties wordt heel divers met deze criteria omgesprongen. Bij de partner Coopecañera, producent van rietsuiker in Costa Rica heeft de coöperatieve op vraag van Oxfam Wereldwinkels een genderanalyse gedaan. Daaruit bleek dat er inderdaad nog weinig vrouwen in de coöperatieve meedraaien laat staan in het beheer en organisatie participeren. Verwonderlijk is dat niet want het kappen van suikerriet is een zware klus en bij uitstek mannenwerk. Toch gaat men op zoek naar mogelijkheden om de vrouwen te betrekken. Via concrete initiatieven vooral in de verwerking van de suiker (confituren, snoepen,...) tracht men nu de vrouwenparticipatie te verhogen.

Blijven we in hetzelfde land Costa Rica maar naar het zuiden waar onze bio-cacao partner APPTA werkt dan zien we een veel sterkere participatie van vrouwen zowel als leden van de coöperatieve als in de beheerstructuren. Cacao is immers een product dat veel zorg maar minder zware arbeid vergt. Niet toevallig zijn het vooral de vrouwen die in eerste instantie de cacao oogsten, verzamelen en fermenteren.

Heel anders nog ligt het bij de producenten van artisanale producten. Veel van die groepen zijn vrouwengroepen die juist door die economische activiteit hun positie versterken. Bij de voedingsproducenten ligt de participatie van vrouwen moeilijker. Deels omwille van de grondproblematiek, deels door het type arbeid en soms ook onder invloed van het culturele rollenpatroon.

Kijken we naar de impact dan is ook dit divers. Soms is de impact van Fair Trade heel direct voor de vrouwen. Nemen we het voorbeeld van Manduvira, een suikercoöperatieve in Paraguay. Met de Fair Trade premie hebben ze een gezondheidspost gebouwd en zorgen ze ervoor dat er regelmatig een gynaecoloog langs komt.

Oxfam Wereldwinkels bouwt geleidelijk zijn contacten op met groepen producenten. Wij willen dus met hen een gezamenlijk traject opbouwen en gaan in die zin ook met het

genderaspect omzichtig om. Het is een aandachtspunt waar we vooral bij langdurige relaties meer resultaten boeken.

Hoe dan ook de praktijk wijst uit dat het genderaspect een constante zorg blijft in de opbouw van eerlijke handel. Vandaar de noodzaak om het expliciet als criterium op te nemen en om langdurige relaties met de producenten op te bouwen.